

33047 Bestuur en bestuurlijke inrichting

Nr. 41 Brief van de minister van Binnenlandse
Zaken en Koninkrijksrelaties

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 2 juli 2025

Naar aanleiding van het WGO over wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (VI) voor het jaar 2025 (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) op 2 juli jl.¹ bericht ik uw Kamer over de invulling van de middelen in de enveloppe goed bestuur en sterke rechtsstaat.

De middelen die beschikbaar zijn gesteld vanuit de enveloppe goed bestuur en sterke rechtsstaat (oplopend tot 200 mln. structureel), zijn gereserveerd voor doelstellingen die voortvloeien uit het hoofdlijnenakkoord en het regeerprogramma. Op het begrotingshoofdstuk van Justitie en Veiligheid (VI) is 50 mln hiervan beland ten behoeve van de versterking van de rechtsstaat. Op het begrotingshoofdstuk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) staat 150 mln.

Het is voor het eerst dat een kabinet structureel middelen heeft vrijgemaakt voor versterking van de democratische rechtsstaat en goed bestuur. Dit is uniek. Het kabinet heeft in hoofdstuk 7 van het regeerprogramma uitwerking gegeven aan de wens van het kabinet en met instemming van de Staten-Generaal om goed bestuur en de democratische rechtsstaat te versterken met een meerjarig programma. Deze nieuwe inzet op goed bestuur en de versterking van de democratische rechtsstaat vergt een zorgvuldig proces. De toeslagenaffaire en de gaswinning in Groningen en Noord-Drenthe, maar ook de signalen van de Staatscommissie rechtsstaat en de Nationale Ombudsman, laten zien dat het nodig is om in te zetten op goed bestuur en de versterking van de instituties van de democratische rechtsstaat. De burger moet immers kunnen rekenen op een betrouwbare overheid die er is voor de burger.

¹ Kamerstuk 36 725 VI

Voor de uitvoering van het meerjarig programma is samenwerking met medeoverheden en publieke dienstverleners cruciaal. Inmiddels heb ik uitvoerige gesprekken gevoerd met deze partijen en afspraken gemaakt om het meerjarig programma uit te voeren. Deze partijen, maar in het bijzonder burgers, rekenen op de inzet van de overheid, zowel financieel als ook in de nabijheid. Daarmee zijn voor een groot deel van de middelen uit de enveloppe goed bestuur en sterke rechtsstaat bestuurlijke en politieke toezeggingen gedaan en in samenspraak uitgewerkt.

Hieronder geef ik een overzicht van de versterkingen die worden gerealiseerd uit de enveloppe goed bestuur en sterke rechtsstaat.

Versterken van de democratische rechtsstaat

Op het begrotingshoofdstuk van Justitie en Veiligheid (VI) is 50 mln beschikbaar ten behoeve van de versterking van de rechtsstaat.

- Versterking van de rechtsstaat (circa 50 mln): deze middelen zijn bestemd voor het juridisch loket, de rechtspraak en de implementatie van het Wetsvoorstel versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming.²

Op het begrotingshoofdstuk van BZK zijn uit de enveloppe voor goed bestuur en sterke rechtsstaat middelen vrijgemaakt voor versterking van de democratische rechtsstaat en haar instituties. Hiervoor is circa 12 mln gereserveerd in 2025 oplopend tot circa 59 mln structureel.

- Gedeeltelijke opheffing van het toetsingsverbod in artikel 120 Grondwet (circa 5 mln): er zijn middelen geoormerkt voor de implementatie van de gedeeltelijke opheffing van het toetsingsverbod.
- Het oprichten van een constitutioneel hof (circa 25 mln): vanaf 2028 is structureel 25 mln vrijgemaakt voor de huisvesting, personele inzet en de facilitaire voorzieningen die getroffen moeten worden.
- Uw Kamer is geïnformeerd over de bovenstaande voornemens met een contourennota.³ Het grondwetsvoorstel tot gedeeltelijke opheffing van het toetsingsverbod in artikel

² Kamerstuk 36 600 VI, nr. 31

³ Kamerstuk 36 600 VII, nr. 129

120 Grondwet zal op korte termijn in consultatie worden gebracht.

- Ook zijn middelen geormerkt voor de verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (circa 20 mln.). Deze verzelfstandiging beoogt de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de Afdeling advisering van de Raad van State verder te versterken. De aangenomen motie Van Nispen⁴ verzoekt de regering om het voornemen tot het afsplitsen van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en onder te brengen bij de rechterlijke macht met voorrang uit te werken en uiterlijk voor het einde van het jaar een wetsvoorstel aan de Tweede Kamer te sturen. De verzelfstandiging van de Afdeling bestuursrechtspraak brengt, hoe die ook wordt vormgegeven, financiële gevolgen met zich mee, zowel voor de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State als voor de Afdeling advisering van de Raad van State, aangezien de beide afdelingen in meer of mindere mate gewijzigd moeten worden. Voor deze verzelfstandiging is vanaf 2028 structureel 20 mln gereserveerd.
- Ook in andere opzichten wordt gewerkt aan een verdere versterking van de grondrechten van individuele burgers (circa 9 mln). De constitutionele toetsing bij de totstandkoming van wet- en regelgeving, de constitutionele toets ex ante, beoogt al vroeg in het wetgevingsproces het grondwettelijkheid bewustzijn te vergroten. Ook treed ik op tegen discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online. De middelen worden onder andere besteed aan de herziening van het stelsel van antidiscriminatievoorzieningen⁵, wijziging van de Algemene wet gelijke behandeling en de opvolging van de adviezen van de Staatscommissie tegen discriminatie en racisme.
- Er zijn tevens middelen beschikbaar gesteld voor het tegengaan van online discriminatie. Sinds 2022 is het aantal Nederlanders dat zich online gediscrimineerd heeft gevoeld verdubbeld naar ruim 580.000 mensen. En meer dan de helft van de bevolking komt online discriminatie en beledigingen tegen. Op dit moment wordt de laatste hand gelegd aan een plan van aanpak tegen online discriminatie. De middelen in het plan van aanpak zullen besteed worden aan het ondersteunen van meldpunten bij de rechtmatige inzet van

⁴ Kamerstuk 36 600 VII, nr. 140

⁵ Kamerstuk 30 950, nr. 431

nieuwe technische hulpmiddelen als AI om online discriminatie sneller te signaleren en melden; het oprichten van een onafhankelijk geschillenbeslechtsorgaan voor online content; het vergroten van de expertise en samenwerking tussen meldpunten voor online discriminatie en het eenduidiger maken van de registratie van online discriminatie; het ondersteunen van maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met (het ondersteunen van slachtoffers van) online discriminatie; en het faciliteren van een online publiek debat over online normen en waarden.

Middelen zijn vrijgemaakt voor versterken van de democratie en weerbaar bestuur. Hiervoor is circa 16 miljoen gereserveerd in 2025 oplopend tot circa 59 miljoen structureel. De middelen zijn nodig voor:

- Verkiezingen. De Kiesraad krijgt de bevoegdheden die horen bij de rol van verkiezingsautoriteit. De Kiesraad krijgt vanaf 2026 structureel 5 mln zodat de nieuwe taken en bevoegdheden goed uitgevoerd kunnen worden. Dit is eerder aan de Kamer gemeld.⁶ Voor het toegankelijk en uitvoerbaar kunnen organiseren van verkiezingen wordt structureel 3 mln per jaar beschikbaar gesteld aan gemeenten, onder andere voor het kunnen verlenen van bijstand in het stembokje.⁷ Het wetsvoorstel bijstand in het stembokje is op 21 mei jl. bij de Raad van State aanhangig gemaakt. Daarnaast zijn er kosten voor het vervolg van het experiment met een nieuw stembiljet. Voor een nieuw kiesstelsel was 1,25 mln per jaar voor door duur van vier jaar gereserveerd (samen 5 mln). De Kamer heeft dit onderwerp controversieel verklaard.
- Ondersteuning bieden en uitvoering geven aan het in te voeren voorstel voor referendum; hiervoor zijn structureel circa 2 mln aan kosten voorzien. De initiatiefgrondwetswijziging is in behandeling voor tweede lezing bij de Eerste Kamer. Ik werk aan een hoofdlijnenbrief over de uitvoeringswet.
- Zoals aangegeven in de brief ‘meedoen in democratie en samenleving’ worden initiatieven van bewoners en burgers

⁶ Kamerstuk 36 552, nr. 6.

⁷ Kamerstuk 35 165, nr. 81.

de komende jaren bevordert langs meerdere lijnen. Met Vfonds en Loket D, LSA en de Lvkk bieden we kennisdeling, community support en langjarige financiering voor succesvolle lokale pilots. Ook werken we aan het versterken van invloed en zeggenschap in beleid, wetgeving en uitvoering – lokaal en nationaal. Middelen zijn beschikbaar voor implementatie van de recent in werking getreden Wet versterking participatie op decentraal niveau (uitdaagrecht). Voor het uitvoeren van deze maatregelen wordt de komende jaren tot circa 9 mln euro structureel geïnvesteerd.

- Versterken van de onderzoeksfunctie van de Tweede Kamer en (decentrale) politieke partijen (in totaal 26 mln structureel). Recent heb ik de Wet op de Politieke Partijen ingediend. De uitvoering van deze wet wordt gedekt uit de enveloppe en bedraagt circa 16 mln structureel aan middelen, bijvoorbeeld voor de subsidies decentrale politieke partijen en structurele extra financiering van landelijke politieke partijen. Voor de versterking van de kennis- en onderzoeksfunctie van de Tweede Kamer is 10 mln structureel beschikbaar gesteld.
- Uitvoering van de aanbevelingen van GRECO, zoals een lobbyregister. Dit betreft het bevorderen van integriteit en transparantie over besluitvorming, zoals verankerd in het Regeerprogramma. Onlangs heeft de Tweede Kamer voor de derde keer een motie aangenomen die vraagt om de invoering van een lobbyregister. Ook is, conform toezegging aan de Tweede Kamer, een stakeholdertraject gaande over mogelijke eisen die aan een lobbyregister moeten worden gesteld. De motie en de uitkomsten van het stakeholdertraject zullen op korte termijn in de MR worden besproken en kunnen leiden tot een besluit om een lobbyregister te gaan ontwikkelen. Met die ontwikkeling, bouw en onderhoud is naar verwachting jaarlijks circa 3 mln gemoeid, waarvoor dekking in de enveloppe wordt gevonden.
- Ook zijn middelen gereserveerd om politieke ambtsdragers te ondersteunen in hun werk. Hiervoor zijn verschillende maatregelen in uitvoering, zoals aangekondigd in de recente Kamerbrief 'waardevol ambt'⁸. Recente Kamerbrieven (Kamerstuk 28 844, nr. 279 en Kamerstuk 36 600 VII, nr. 143) zijn gericht op het aantrekkelijk en weerbaar houden

⁸ Kamerstuk 36 600 VII, nr. 143

van politieke ambten. Dit betreft onder andere verhoging van de bijdrage aan de beroeps- en belangenverenigingen van politieke ambtsdragers, voor hoogwaardige opleiding en ontwikkeling van decentrale bestuurders en een sterke rechtsstatelijke cultuur. Voorts verhogen we de inzet op het tegengaan van bedreiging en intimidatie van onze bestuurders en volksvertegenwoordigers. Helaas zien we steeds vaker dat ook gezinsleden hiervan slachtoffer zijn. Ook online haat, specifiek gericht op vrouwen, neemt toe. Tenslotte nemen we het initiatief om ook de veiligheid van volksvertegenwoordigers te vergroten.

- Middelen zijn gereserveerd voor het weerbaar maken van overheid en maatschappij tegen desinformatie, deepfakes en FIMI investeren we ongeveer 5 mln in concrete interventies en handelingsopties (circa 5 mln). Ter bescherming van de (nationale en internationale) veiligheid, onze democratie, maatschappelijke stabiliteit en volksgezondheid wordt de detectie versterkt van heimelijke beïnvloeding en desinformatie. Ook wordt geïnvesteerd in mediawijsheid, digitaal burgerschap en het werken aan een gezonde online publieke ruimte waar online desinformatie geen kans krijgt — met toegankelijke, betrouwbare en diverse informatie, kritische en digitaal vaardige burgers, bescherming van rechten en technologie die een gelijkwaardig publiek debat ondersteunt. De huidige geopolitieke situatie en de aankomende verkiezingen maken het tegengaan van (online) desinformatie nog urgenter.

Goed bestuur

Ook zijn uit de enveloppe middelen vrijgemaakt voor goed bestuur met oog voor sterk bestuur, regio en medeoverheden en het versterken van dienstbare overheidsorganisaties. Hiervoor is circa 27 mln beschikbaar in 2025 oplopend tot circa 32 mln structureel.

- Er zijn middelen vrijgemaakt voor versterking van de investering in de samenwerking met medeoverheden (circa 5 mln). Interdepartementaal investeren we in de uitvoeringskwaliteit van rijksbeleid, onder andere door de versterking van de toepassing van het instrument UDO door intensievere betrokkenheid bij beleidsontwikkeling die decentrale overheden aangaat en trainingen en instrumentontwikkeling. Ook zijn interbestuurlijke leernetwerken van rijk, gemeenten en provincies ingericht. Daarnaast is een meer continue feedbackloop op belangrijke opgaven ingericht. Verdere versteviging van de

interbestuurlijke samenwerking is nodig om gezamenlijk zaken aan te pakken en de slagvaardigheid te vergroten. Graag wil ik met koepels VNG/IP0/UVW het idee van interbestuurlijk bureau verder verkennen die deze gesprekken ook gezamenlijk vorm en inhoud kan geven. Daarbij hoort m.i. ook het investeren in een data- of informatie-arrangement waarmee we de feitenbasis voor dat gesprek versterken en daarmee het inzicht vergroten in de uitvoeringskracht en slagkracht van (ook decentrale) overheden. Uw Kamer is hierover geïnformeerd in de Kamerbrief Actieagenda goed bestuur.⁹

- Ook zijn middelen vrijgemaakt voor een overheid die er is voor de burger. Dit krijgt binnen verschillende initiatieven vorm. Allereerst via het programma Onevenredige Hardheden Aanpak (OHA) dat is opgezet op mijn ministerie. Hiervoor is structureel 1 miljoen vrijgemaakt voor het opsporen en openbaren van hardheden. Op dit moment worden de aanbevelingen uit de tientallen beschikbare rapporten (waaronder PEFD, PEGA, Staat van de Uitvoering, Staat van de Rechtstaat, recente Wau-rapportages, adviezen van de Nationale Ombudsman en wetenschappelijke analyses) geïnventariseerd en de handelingsperspectieven bijeengebracht. Dit staat op het punt uit te monden in een concrete werkagenda voor het daadwerkelijk aanpakken van onevenredige hardheden. Dit draagt bij aan het zijn van een responsieve overheid, die werkt en denkt vanuit het perspectief van de burger.
- Er is inmiddels ook een programmadirecteur en een speciaal team samengesteld. Ook wordt een adviesraad voor hardheden ingericht. Deze adviesraad kan gevraagd en ongevraagd adviseren bij de vormgeving en uitbouw van de aanpak en houdt ons scherp. Hierin zullen ook vertegenwoordigers van professionals en burgers plaatsnemen. Jaarlijks wordt een rapport getiteld "Hardheden en oplossingen" uitgebracht, waarvan de eerste na deze zomer zal verschijnen.¹⁰ Samen met DIVOSA werk ik aan de uitvoering van pilots voor versterking van maatwerk in gemeentelijke dienstverlening richting kwetsbare burgers. Ook voer ik coördinatie op de aanpak van personen met verward en onbegrepen en overlast gevend gedrag. Hiervoor is recent in lijn met de opdracht van de Tweede Kamer een interdepartementaal programma opgericht. Hierover is ook gesproken in (commissie)debat d.d. 28 mei 2025 waarbij regie langdurig bij BZK is belegd. Uw Kamer is hierover reeds geïnformeerd in de voorgenoemde brief.
- Met een stevige inzet vanuit de enveloppe op het NPVR wordt een langdurige samenwerking met 11 regio's aangegaan waarin per regio bekeken wordt hoe de leefbaarheid, een duurzaam en

⁹ Kamerstuk 33 047, nr. 40

¹⁰ Kamerstuk 29 362, nr. 382

bereikbaar voorzieningenniveau en een gezonde en kansrijke toekomst vergroot kan worden (circa 5,5 mln). Dit doen we uit de enveloppe o.a. door een decentralisatie uitkering t.b.v. verstrekken procesmiddelen aan de 11 regio's, de uitbouw van het programma door ontwikkeling van een informatieportaal en verbetering grensstatistieken (CBS) ten behoeve van de uitvoering van plannen, het door ontwikkelen van de beleids- en investeringslogica, versterking interdepartementale en interbestuurlijke samenwerking en een impuls voor de spreiding van de rijkswerkgelegenheid.¹¹

- Rijk en regio: er liggen voor 2025 drie uitgewerkte projectvoorstellen klaar (o.a. voor een dashboard matching rijksdiensten aan regio's en regionale acties om de verbinding tussen rijksdiensten en onderwijsinstellingen te versterken). In het CD Regio's op 5 februari 2025 zijn vragen gesteld ter verheldering van deze projecten. Nog geen opdrachtverlening, in afwachting op definitieve toekenning van de gelden.
- Tevens is een deel van deze middelen (circa 10 mln) noodzakelijk om de transformatie naar toegankelijke, persoonlijke en proactieve overheidsdienstverlening te versnellen, waarbij de behoeften van burgers en ondernemers centraal staan. Met deze inzet versterk ik de regierol van gemeenten, want zij hebben het beste beeld op welke plekken mensen logischerwijs komen voor ondersteuning en hulp bij publieke dienstverlening. En ik bevorder zo de samenwerking tussen lokale formele en informele netwerken, zodat overheidsbrede dienstverlening effectief en op maat wordt aangeboden. In uw Kamer wordt regelmatig het belang van laagdrempelige en empathische ondersteuning benadrukt voor mensen die kwetsbaar zijn en hulp nodig hebben. Deze extra middelen zijn dan ook bedoeld om deze laagdrempelige ondersteuning te bieden en te zorgen dat meer mensen gebruik kunnen maken van publieke dienstverlening. Daarnaast ondersteun ik de opschaling van verantwoorde en transparante AI-toepassingen, gericht op het vergroten van het bereik en het verbeteren van de dienstverlening aan burgers en ondernemers binnen deze opgave. Er zijn nog geen verplichtingen aangegaan, middelen komen pas met het augustusloket
- Voor de verantwoorde (inzet van) AI en algoritmes door de overheid is 1,9 mln aan middelen vrijgemaakt. Enerzijds worden overheden ondersteund met het voldoen aan bestaande regels en met het bieden van hulpmiddelen hiervoor via het Algoritmekader. Dit Algoritmekader is gelanceerd en moet uitgebreid en geoptimaliseerd worden, alsmede auditeerbaar worden gemaakt, om zijn belangrijke functie te blijven behouden en mede-overheden te versterken in hun taak. Het Algoritmeregister is belangrijk

¹¹Kamerstuk 29 697,nr. 158

voor de transparantie en moet ook worden doorontwikkeld en uitgebreid. Anderzijds worden overheden geholpen met verantwoorde inzet door pilots op gebied van algoritmische besluitvorming, door het verbeteren van geautomatiseerde selectietechnieken en door verantwoorde AI te helpen ontwikkelen via een opschalingsfaciliteit.

- Bescherming klokkenluiders: deze middelen (circa 4,4 mln) zijn bestemd om uitvoering te kunnen geven aan de wettelijke bepalingen die zien op toezicht en handhaving op grond van de Wet bescherming klokkenluiders. Daarnaast zijn deze middelen bestemd voor de toegezegde juridische en psychosociale ondersteuning van klokkenluiders en het stimuleren van werkgevers om te investeren in een veilig werk- en meldklimaat.
- Met versterking van het ambtelijk vakmanschap werken we aan de fundamentele omslag in de werkwijze van de rijksdienst die nodig is voor herstel van vertrouwen van burgers in de overheid (circa 4,4 mln). Hiermee werken we oa. aan een theoretisch curriculum voor ambtelijk vakmanschap (te beginnen met rechtsstatelijkheid en burgerparticipatie). In dit kader zijn reeds uitgaven gedaan en verplichtingen aangegaan. Hiermee werken we ook aan de invulling van de motie Oostenbruggen/Palmen¹² over voldoende aandacht voor brede kennis en vaardigheden over de democratische rechtsstaat in het opleidingsaanbod voor ambtenaren.

¹² Kamerstuk 36 410 VII, nr. 108

Slot

Hiermee heb ik uw Kamer op hoofdlijnen inzicht gegeven op de besteding van de enveloppe goed bestuur en democratische rechtsstaat. Uw Kamer ontvangt op de verschillende onderdelen informatie over voortgang en besteding. Genoemde middelen zijn noodzakelijk om tot uitvoering te komen en goed bestuur en rechtsstaat structureel te versterken.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
J.J.M. Uitermark